

ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ РЕГІОНУ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ, ТЕНДЕНЦІЇ І ПРОБЛЕМИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

У сучасних умовах особливої актуальності набуває пошук нових шляхів економічного розвитку. Останнім часом важливе значення у стратегії розвитку регіонів приділяється такому важливому ресурсу, як основні засоби, а також їх використанню та відновленню. Ці питання розглядаються також у різних аспектах і в багатьох публікаціях.

Окремі автори розглядають основні засоби як один із важливих елементів економічного потенціалу України, що потребує значних інвестицій для його відновлення [1]. С. Дорогунцов і А. Федорищева значну увагу приділяють питанням інвестиційної забезпеченості відтворення основного капіталу в Україні, зосереджуючи увагу на зменшенні ролі держави як інвестора у процесі відновлення основних засобів у регіоні [2].

Економісти відмічають [3], що важливою умовою ефективної роботи підприємств є постійне відновлення основних виробничих засобів на новій технологічній основі, що забезпечує можливість розвитку підприємств, а також регіонів, де ці підприємства розташовані. В інших роботах аналізуються джерела фінансової забезпеченості відновлення основних засобів [4], регіональні аспекти розвитку економіки на основі інноваційного відновлення основних засобів [5], проблеми теорії і практики визначення взаємозв'язку та можливостей забезпечення інноваційної діяльності інвестиціями [6], значимість процесу інвестування в основний капітал для розвитку економіки регіону [7].

Основні методологічні принципи і критерії відтворення основного капіталу з урахуванням регіональних особливостей розглядаються також інши-

ми авторами, що визначили ряд головних принципів у процесі відтворення основного капіталу [8]. Але слід відмітити, що серед цих головних та інших методологічних принципів не визначена значимість аналізу стану і тенденцій використання основних по регіонах з метою визначення напрямів і об'ємів інвестицій для відновлення основного капіталу.

Таким чином, слід відзначити, що значна кількість наукових праць присвячена забезпеченню процесу відтворення основних засобів і джерелам інвестування. Але разом з цим постає необхідність вивчення забезпеченості та тенденцій використання основних засобів у регіонах.

Так, наприклад, вчені-економісти, розглядаючи основні засоби як основний елемент продуктивних сил регіону, що впливає на конкурентоздатність регіону, аналізують динаміку змін основних засобів у цілому по господарському комплексу та по окремим галузям у Донецькому регіоні [9].

У сучасних умовах важливим є необхідність аналізу стану забезпеченості основними засобами та тенденцій їх використання на регіональному рівні, зокрема в Луганській області, що дозволить більш обґрунтовано визначити основні напрями оновлення основних засобів і підвищення ефективності їх використання.

Луганська область займає важливе місце в економічному потенціалі України і входить до п'ятірки найбільш міцних промислово-економічних регіонів держави. Характерною рисою економіки Луганщини є значні основні засоби: на території області зосереджено 4,7 % основних засобів України [10].

Забезпечення оптимальної завантаженості машин і обладнання, раціонального використання вироб-

ничих площ і територій сприяє росту обсягів випуску продукції, зниженню її собівартості, економії капітальних вкладень, скороченню строку окупності, підвищенню ефективності роботи. Недостатнє або нераціональне, непогоджене за потужністю завантаження технологічних установок свідчить про незадовільне планування або роботи окремих суб'єктів господарювання, зменшення заказів на продукцію, недоліки матеріально-технічного постачання, організації праці тощо [11, 12]. Отже, раціональне використання основних засобів і виробничих потужностей сприяє поліпшенню всіх техніко-економічних показників роботи підприємств, що, у свою чергу, впливає на ефективність розвитку регіону, тобто на макроекономічному рівні. Це обумовлює актуальність об'єктивної оцінки забезпечення основними засобами регіону й ефективності їх використання.

Метою даної статті є аналіз наявності та змін у структурі основних засобів у Луганській області, висвітлення тенденцій і проблем їх використання, а також розробка пропозицій по вирішенню цих питань.

Традиційно аналіз основних засобів проводять за такими напрямками, як їх склад і структура, аналіз технічного стану й ефективності використання основних засобів та ін. Проте фактично аналіз основ-

них засобів здійснюється на основі наявної інформації про їх стан і динаміку. Отже, розглянемо, насамперед, обсяги основних засобів за видами економічної діяльності в Луганському регіоні (табл. 1) [13, 14]. Фактична вартість основних засобів наведена з урахуванням проведення індексаций і переоцінок. Проте для аналізу забезпеченості регіону основними засобами однієї їх вартості недостатньо, тому для розуміння представлені інформації були розраховані темпи росту обсягу основних засобів за наявними роками, які можуть характеризувати, насамперед, рух основних засобів. Очевидно, що загальний обсяг основних засобів підприємств Луганського регіону постійно зростає, що може бути результатом підвищення навантаження окремих підприємств і росту випуску ними своєї продукції в розглянутому періоді. Проте, якщо розглядати окремі галузі, то можна побачити, що найшвидшими темпами зростають обсяг основного капіталу сфери послуг, зокрема, діяльність готелів, ресторанів, транспорту і зв'язку. Основні засоби промисловості зростають повільнішими темпами, тоді як сільське і лісове господарство, рибальство і мисливство скорочується з кожним роком. Взагалі розподіл основних засобів за видами економічної діяльності та зміну їх структури представлено на рис. 1, 2 і 3.

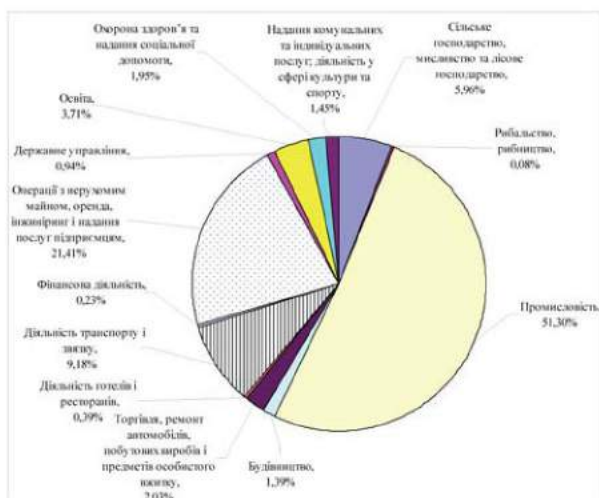

Рис. 1. Структура основних засобів регіону за видами економічної діяльності у 2000 р.

На основі даних про темпи росту обсягу основних засобів і їх структури по галузям (табл. 1, рис. 1, 2 і 3) можна зробити висновок, що зменшення об'ємів основних засобів у сільському і лісовому господарстві, рибальстві, рибництві, а також зменшення їх питомої ваги в загальному обсязі може свідчити про скорочення обсягів виробництва цих галузей і перерозподіл обсягу валового регіонального продукту на інші галузі, такі як промисловість і

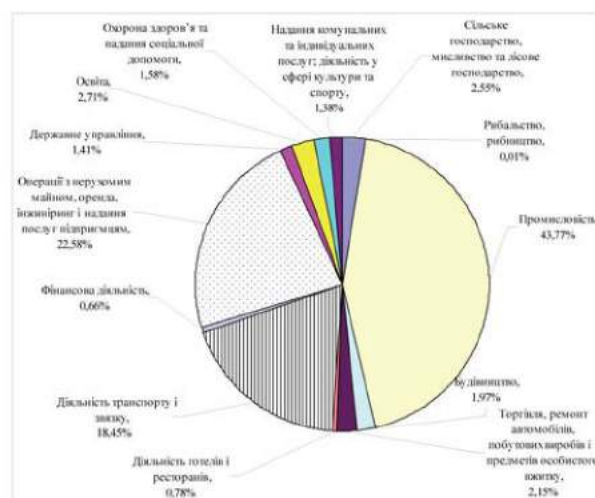

Рис. 2. Структура основних засобів регіону за видами економічної діяльності у 2006 р.

сфера послуг, оскільки в сільському господарстві основними засобами вважаються також велика рогата худоба, багаторічні насадження та земля [15]. Так, доля основних засобів сільського господарства в загальному обсязі основних засобів регіону у 2000–2006 рр. скоротилася вдвічі, з 5,96 % до 2,55 %, а рибальства і рибництва – у 8 разів, з 0,8 % до 0,1 %. У 2008 р. доля цих галузей у структурі основних засобів дорівнювала відповідно 2,32 % і 0,004 %.

Таблиця 1. Основні засоби за видами економічної діяльності (у фактичних цінах, тис. грн)

Вид діяльності	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	2619834	2445709	2273595	2080318	1973255	1926603	1871196	1842915	2225603
Темп зростання, зниження, %		93,35	92,96	91,50	94,85	97,64	97,12	98,49	120,77
Рибальство, рибництво	33750	34221	21916	21483	7643	7316	5369	5451	3924
Темп зростання, зниження, %		101,40	64,04	98,02	35,58	95,72	73,39	101,53	71,99
Промисловість	22544719	21906191	22549695	22336518	24936003	26733605	29594355	35089522	41473681
Темп зростання, зниження, %		97,17	102,94	99,05	111,64	107,21	110,70	118,57	118,19
Будівництво	610825	609186	625225	616978	640329	1296988	1334102	954970	1111659
Темп зростання, зниження, %		99,73	102,63	98,68	103,78	202,55	102,86	71,58	116,41
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку	892340	864793	898459	1050764	1031336	1104352	1455190	1844645	2335104
Темп зростання, зниження, %		96,91	103,89	116,95	98,15	107,08	131,77	126,76	126,59
Діяльність готелів і ресторанів	170102	167909	170788	158889	151392	151948	529613	650081	781675
Темп зростання, зниження, %		98,71	101,71	93,03	95,28	100,37	348,55	122,75	120,24
Діяльність транспорту і зв'язку	4033497	4664182	4845608	5145082	5480694	5740149	12474565	17325507	19959890
Темп зростання, зниження, %		115,64	103,89	106,18	106,52	104,73	217,32	138,89	115,21
Фінансова діяльність	100712	107310	134770	149266	237842	312994	443753	582275	718516
Темп зростання, зниження, %		106,55	125,59	110,76	159,34	131,60	141,78	131,22	123,40
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг і надання послуг підприємцям	9408011	11557867	11718774	12693185	12750085	14895695	16374334	20009912	21683804
Темп зростання, зниження, %		122,85	101,39	108,31	100,45	116,83	109,93	122,20	108,37
Державне управління	413062	577345	662733	693308	850137	927365	952442	1107078	1228568
Темп зростання, зниження, %		139,77	114,79	104,61	122,62	109,08	102,70	116,24	110,97
Освіта	1630569	1568757	1610309	1629299	1836690	1913051	1833853	1903245	2030018
Темп зростання, зниження, %		96,21	102,65	101,18	112,73	104,16	95,86	103,78	106,66
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	854849	840288	820544	844624	896982	1043182	1068960	1168158	1350297
Темп зростання, зниження, %		98,30	97,65	102,93	106,20	116,30	102,47	109,28	115,59
Надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури і спорту	636191	663942	692806	725547	861459	907314	931971	1015857	968123
Темп зростання, зниження, %		104,36	104,35	104,73	118,73	105,32	102,72	109,00	95,30
Всього	43948461	46007700	47025222	48145261	51653847	56960562	68869703	83499616	95870862
Темп зростання, зниження, %		104,69	102,21	102,38	107,29	110,27	120,91	121,24	114,82

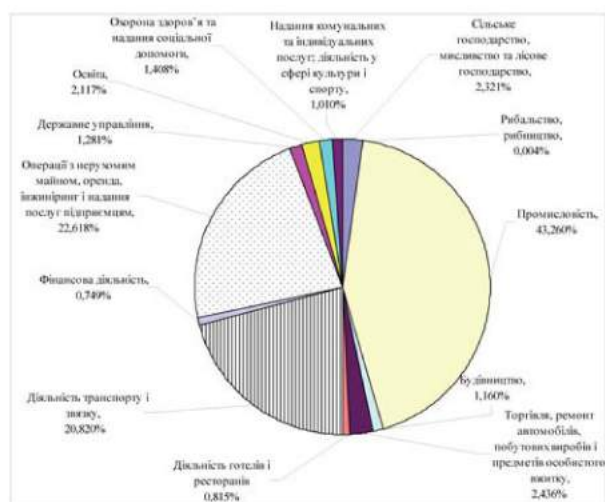

Рис. 3. Структура основних засобів регіону за видами економічної діяльності у 2008 р.

Найзначнішими темпами зростають галузі послуг, такі як готельний і ресторанний бізнес, транспорт і зв'язок, оскільки обсяг основних засобів цих сфер зростає не лише стосовно минулих років, а й у порівнянні з іншими галузями. Доля основних

засобів готельного і ресторанного бізнесу в загальному обсягу основних засобів регіону у 2000–2006 рр. зросла вдвічі з 0,39 % до 0,78 %, а у 2008 р. складає 0,82 %. Те ж стосується транспорту і зв'язку, доля основних засобів яких у загальному обсягу основних засобів регіону зросла з 9,18 % до 20,83 %. Незважаючи на те, що обсяг основних засобів промисловості зростає, їх доля в загальному обсязі основних засобів регіону знизилась з 51,3 % до 43,8 % у 2006 р. та до 43,26 % у 2008 р.

Таким чином, динаміка основних засобів регіону свідчить про їх перерозподіл між видами економічної діяльності. Для оцінки забезпеченості й ефективності використання цього ресурсу розглянемо такі показники, як доля основних засобів в активах підприємства, фондвіддача і фондомісткість.

Доля основних засобів в активах підприємства розраховується як відношення вартості основних засобів до загальної суми активів підприємства, виражає співвідношення між основними й оборотними засобами і демонструє рівень капіталізації бізнесу та ліквідності його активів. Виробничі компанії зазвичай мають цей показник вищий за 50 %, а компанії, що реалізують послуги (роботи) 10–30 % [16].

Соціально-економічні проблеми регіонального розвитку

Тобто цей показник свідчить про те, чи має підприємство «важку» або «легку» структуру активів. Якщо доля менш за 40 %, то підприємство має «легку» структуру, що свідчить про мобільність його майна. Якщо ж показник більш за 40 %, то підприємство має «важку» структуру активів, що свідчить про значні накладні витрати і високу чутливість до змін виручки. Середнє значення за підприємствами ре-

гіону складає 24,54 %, що свідчить або про переваження підприємств, що мають «легку» структуру активів, або про низьку вартість основних засобів, що може скластися в результаті старого віку обладнання і недостатнього рівня оновлення основного капіталу підприємств. Дані про долю основних засобів у сукупних активах підприємств регіону за видами економічної діяльності наведено в табл. 2.

Таблиця 2. Доля основних засобів в активах підприємств Луганського регіону по деяким галузям по роках, % [16]

Галузь	2004	2005	2006	2007	2008
Сільське господарство	51,96	47,47	47,32	27,5	16,78
Хімічне виробництво	39,14	38,29	42,67	31,83	24,04
Металургійне виробництво	42,45	35,22	28,65	26,86	37,99
Виробництво машин і устаткування	41,76	42,46	38,14	29,78	23,21
Виробництво електричних машин і устаткування	54,15	42,42	45,04	45,09	41,4
Виробництво автомобілів, причепів і напівпричепів	38,95	42,9	39,16	34,24	33,02
Будівництво	37,78	35,75	34,82	32,35	30,35
Оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі	25,86	17,72	16,5	17,09	13,11
Роздрібна торгівля, ремонт побутової техніки	57,95	41,55	33,86	36,36	84,14
Діяльність готелів і ресторанів	40,32	27,99	43,89	42,48	75,02
Діяльність наземного транспорту	46,95	43,21	44,34	53,09	48,87
Діяльність авіаційного транспорту	65,85	60,86	59,53	55,47	60,39
Додаткові транспортні послуги та допоміжні операції	61,5	64	73,16	70,79	67,62
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	—	—	—	91,28	46,29

Скорочення долі основних засобів в активах підприємства в сільському господарстві може свідчити про вилучення сільгосптехніки, тварин і земель із господарств, що підтверджує факт скорочення галузі, згаданий раніше. Проте низьке значення коефіцієнтів у хімічному, металургійному виробництві і машинобудуванні може свідчити про незадовільний стан основних засобів, оскільки підприємства цих галузей є фондомісткими, або про те, що підприємства орендують значні основні засоби, що знижує рентабельність виробництва, або про наявність значних нереалізованих запасів чи дебіторської заборгованості, що є теж незадовільним.

Розглянемо інші показники ефективності використання основних засобів – фондівіддача і фондомісткість. Чим краще використовуються основні засоби, тим вище показник фондівіддачі і нижче показник фондомісткості. Для розрахунку зазначених показників в якості показника, що характеризує обсяг виробленої продукції в регіоні, використаємо валовий регіональний продукт, як узагальнюючий показник на регіональному рівні, який характеризує рівень розвитку економіки регіону. Результати розрахунків наведено в табл. 3.

Таблиця 3. Показники ефективності використання основних засобів регіону

Показник	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Валовий регіональний продукт, млн грн	6403	7451	8570	9954	14672	19716	24159	32280
Темп росту, %		116,37	115,02	116,15	147,40	134,38	122,53	133,61
Темп приросту, %		16,37	15,02	16,15	47,40	34,38	22,53	33,61
Основні фонди регіону, млн грн	43948,46	46007,7	47025,22	48145,26	51653,85	57356,55	69282,83	84238,41
Темп росту, %		104,69	102,21	102,38	107,29	111,04	120,79	121,59
Темп приросту, %		4,69	2,21	2,38	7,29	11,04	20,79	21,59
Фондовіддача	0,146	0,162	0,182	0,207	0,284	0,344	0,349	0,383
Темп росту, %		111,16	112,53	113,45	137,39	121,02	101,44	109,89
Темп приросту, %		11,16	12,53	13,45	37,39	21,02	1,44	9,89
Фондомісткість	6,864	6,175	5,487	4,837	3,521	2,909	2,868	2,610
Темп росту, %		89,96	88,87	88,15	72,79	82,63	98,58	91,00
Темп приросту, %		-10,04	-11,13	-11,85	-27,21	-17,37	-1,42	-9,00

Так, виходячи з даних табл. 3, фондівіддача основних засобів регіону зростає з кожним роком, а фондомісткість, відповідно, зменшується, що на перший погляд є позитивним зрушенням в економіці регіону. За вісім років фондівіддача зросла майже у два рази (рис. 4).

Крім того, відомо, що підвищення фондівіддачі веде до зниження суми амортизаційних відрахувань, що доводяться на одну гривню готової продукції. Проте на основі лише цих даних неможливо робити висновки про ефективність використання основних засобів регіону, оскільки на фондівідда-

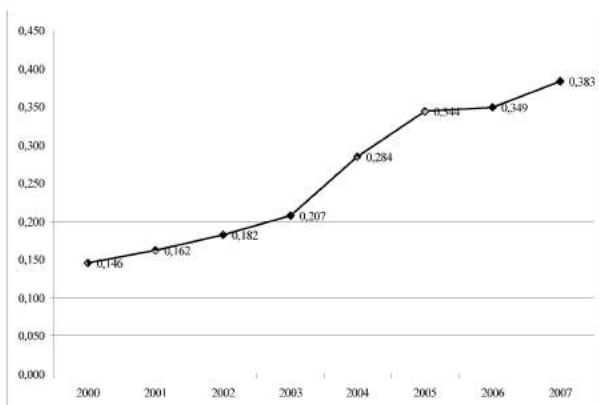

Рис. 4. Динаміка фондовіддачі основних фондів Луганського регіону

чу впливає безліч інших факторів, у тому числі структура основних виробничих засобів. Так, різні категорії основних засобів неоднаково беруть участь у виробничому процесі, тому дуже часто поряд із фондовіддачею всіх основних фондів розраховують фондовіддачу їх активної частини, тобто машин та обладнання. Але оскільки в органах держстатистики відсутня інформація про структуру основного капіталу підприємств регіону, виконати цей аналіз не виявляється можливим.

Слід зазначити, що підвищення фондовіддачі може свідчити про ріст обсягів виробництва на старих потужностях і старому обладнанні, яке вже було повністю амортизоване. Тому розглянемо рівень зносу основних засобів за різними видами економічної діяльності підприємств регіону.

Знос – це, насамперед, зменшення вартості основних засобів, тобто їх знецінювання, що супро-

воджується втратою їх техніко-економічних характеристик. Виділяють фізичний і моральний знос, проте, оскільки існує багато суперечок із приводу того, яким чином його розраховувати [15, 17, 18], використаємо «традиційний» метод, що використовують у бухгалтерському обліку, в якому вартість зносу приймається сумою, що дорівнює нарахованій амортизації основних засобів [19]. Слід зазначити, що нарахований знос безпосередньо пов'язаний з прибутковістю підприємств регіону, оскільки сума амортизації відраховується від оподаткованого прибутку і спрямовується на відновлення основних засобів. Крім того, фізичний і моральний знос характеризує технічний стан обладнання, а старе обладнання, як правило, є менш продуктивним.

Отже, різні джерела дають різні показники зносу основних засобів підприємств регіону, проте всі вони погоджуються з тим, що основні засоби мають великий моральний і фізичний знос [12, 17, 20]. На сайті Аудиторської фірми Alt наведено дані про крупні фірми регіонів України, у тому числі Луганської області, проаналізувавши які, можна визначити середнє значення рівня зносу основних засобів по Україні, що складає 57,34 %. Проте цей показник у великій мірі залежить від облікової політики при розрахунку зносу, тому він може бути заниженим вже з огляду на те, що моральний знос він не враховує [16, 17]. Для порівняння, в Росії ступінь зносу основних засобів підприємств добувної промисловості складає близько 55 %, обробляючої промисловості – більш 47 %, виробництва і розподілу електроенергії, газу і води – 52 % [21]. В Україні ж можна представити такі дані стосовно зносу основних засобів (табл. 4).

Таблиця 4. Рівень зносу основних засобів регіонів по деяким галузям у 2008 р., % [16]

Галузь/Область	Луганська	Київська	Донецька	Закарпатська	Львівська	АРК	Всі області
Сільське господарство	35,91	25,48	19,16	52,02	56,2	41,04	36,62
Хімічне виробництво	65,23	23,43	73,7	—	39,96	51,72	74,75
Металургійне виробництво	34,53	73,12	46,51	—	57,36	—	65,1
Виробництво машин і устаткування	71,92	67,17	62,61	58,29	65,6	53,99	61,15
Виробництво електричних машин і устаткування	59,24	60,59	68,1	64,93	56,94	29,96	61,59
Виробництво автомобілів, причепів і напівпричепів	56,66	41,96	61,15	54,4	46,93	45,42	69,8
Будівництво	61,96	59,06	94,86	49	42,15	88,75	63,34
Оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі	47,67	16,5	23,06	22,23	38,15	30,39	37,74
Роздрібна торгівля, ремонт побутової техніки	42,54	21,91	22,72	47,43	59,04	51,85	28,87
Діяльність готелів і ресторанів	19,1	43,1	59,72	51,9	46,24	30,84	30,18
Діяльність наземного транспорту	68,58	56,48	43,91	34,4	55,46	58,2	52,25
Діяльність авіаційного транспорту	91,71	50,54	—	—	—	—	55,31
Додаткові транспортні послуги та допоміжні операції	71,53	70,26	39,91	33,81	37,4	47,01	64,81
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	50,86	30,21	—	25,65	25,53	49,32	44,14

Для порівняння з Луганською областю були взяті Донецька, як крупний промисловий регіон

сходу України, Київська, як північний навантажений регіон, Закарпатська і Львівська – західні регіо-

ни, Автономна Республіка Крим – південний регіон, а також узагальнені коефіцієнти зносу за різними галузями промисловості по всіх областях України. Слід зазначити, що для розрахунку цих коефіцієнтів аналітиками Аудиторської фірми Alt використовувалися дані лише крупних фірм – акціонерних товариств, які мають оприлюднювати свою фінансову звітність щорічно. Отже, з одного боку, не були взяті до уваги дрібні господарюючі суб'єкти, але, з іншого боку, саме ці крупні підприємства формують основний дохід регіонів і валовий регіональний продукт як великі виробники. Тому оцінку основних засобів як ресурсів регіону можна проводити саме за даними звітності цих товариств.

Виходячи з даних табл. 4, можна побачити, що Луганський і Донецький регіони мають підприємства з найбільшим рівнем зносу. Так, в Луганській області підприємства таких галузей, як виробництво машин і устаткування, оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі, діяльність наземного і авіаційного транспорту, додаткові транспортні послуги та допоміжні операції, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, мають не лише найвищий рівень зносу в порівнянні з іншими областями, а й перевищують середній рівень зносу по всій Україні близько на 10 %. Звісно, що рівень зносу може відрізнятися від одного підприємства до іншого, проте взагалі це свідчить про старий вік обладнання, що може викликати виникнення додаткових витрат, пов'язаних з його ремонтом, а також обумовлює необхідність оновлення основних засобів. Наприклад, при серед-

ньому значенні зносу основних засобів по галузі металургійне виробництво 34,53 %, найменше значення у Алчевського металургійного комбінату – 32 %, тоді як основні засоби ЗАТ «Сантехдеталь Луганський завод» зношені на 72 %. У підприємств, які належать до виробництва машин і устаткування, найменший рівень зносу у ЗАТ «Спецавтоматика Луганське спеціалізоване підприємство протипожежної автоматики і охоронної сигналізації» – 37 %, а найвищий – у Луганського ремонтно-механічного заводу – 89 %, що на 17,08 % перевищує середньогалузеве значення в 71,92 % [16].

Найвищий рівень зносу основних засобів регіону – 91,71 % – має підприємство авіаційного транспорту, яке представлено в Луганській області ВАТ «Авіакомпанія Луганські авіалінії». Для порівняння, рівень зносу основних фондів Київського ЗАТ «Українські вертольоти» складає лише 30 %, тоді як у ВАТ «Авіакомпанія Авіалінії України» коефіцієнт зносу дорівнює вже 68 %. Слід зазначити, що, якщо на підприємствах оптової торгівлі і посередництва пошкодження основних засобів викликає виробничі простой та додаткові втрати, то пошкодження літаків, які є важливими засобами, є небезпечним для життя людини. Найнижчий рівень зносу, виходячи з даних сайту, у суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з готельним та ресторанним бізнесом – 19,10 % [16].

Рівень зносу основних засобів підприємств різних галузей промисловості Луганського регіону по роках наведено в табл. 5.

Таблиця 5. Рівень зносу основних засобів Луганського регіону по деяким галузям по роках, % [16]

Галузь	2004	2005	2006	2007	2008
Сільське господарство	51,7	51,05	54,17	46,35	35,91
Хімічне виробництво	64,16	59	60,85	63,31	65,23
Металургійне виробництво	68,52	59,35	50,25	43,63	34,53
Виробництво машин і устаткування	65,16	64,33	62,25	65,39	71,92
Виробництво електричних машин і устаткування	61,97	61,22	63,89	63,87	59,24
Виробництво автомобілів, причепів і напівпричепів	57,28	62,14	64,74	61,59	56,66
Будівництво	65,2	62,89	62,52	62,55	61,96
Оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі	51,7	52,93	49,05	45,36	47,67
Роздрібна торгівля, ремонт побутової техніки	40,54	43,81	46,51	47,36	42,54
Діяльність готелів і ресторанів	23,08	30,42	18,13	29,6	19,1
Діяльність наземного транспорту	70,32	74,21	71,91	69,14	68,58
Діяльність авіаційного транспорту	92,5	92,84	93,39	93,31	91,71
Додаткові транспортні послуги та допоміжні операції	70,85	71,92	70,61	71,55	71,53
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	—	—	—	41,14	50,86

Можна побачити, що рівень зносу основних засобів різних галузей промисловості знаходиться майже на тому самому рівні протягом декілька років. Винятком є сільське господарство, де знос основних засобів у 2008 р. скоротився на 30 % у порівнянні з 2004 р. Проте, як було зазначено вище, сільське господарство є тим видом діяльності, що скорочує обсяги свого виробництва. Тому, можливо, в галузі залишилися нові сільгосп-

підприємства з новим обладнаннями, продукція яких може бути конкурентоздатною на ринку, а старі господарства зі старими машинами і устаткуванням припинили своє існування. Отже, існує проблема вчасного оновлення основних засобів підприємств регіону, серед основних причин якої можна вказати відсутність коштів на придбання нового обладнання і прагнення підприємств до отримання «швидкого» прибутку.

Слід зазначити, що перед зарубіжними підприємствами взагалі не стоїть проблема зносу основних засобів і старого обладнання, оскільки по закінченні амортизації старе обладнання замінюється на нове. Крім того, через жорстку конкуренцію великі зарубіжні промислові підприємства паралельно розвивають кілька поколінь товару, що потребує оновлення основних засобів і впровадження нових технологічних ліній і обладнання [22]. А в деяких розвинених країнах існують навіть спеціальні програми з інвестування в основний капітал, що відрізняється від інноваційного оновлення і вдосконалення [23]. Крім того, у зарубіжних країнах існує така дисципліна, як управління основними засобами (capital asset management), і підприємства користуються послугами фірм, які займаються плануванням основних засобів (capital asset planning) [24].

У Луганському регіоні можна представити таку динаміку інвестицій в основний капітал підприємств (рис. 5) [25].

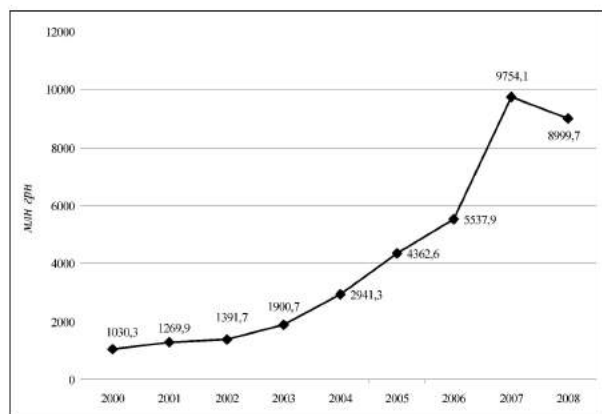

Рис. 5. Динаміка інвестицій в основний капітал підприємств Луганського регіону [25]

Динаміка інвестицій в основний капітал підприємств Луганського регіону є позитивною за винятком 2008 р., коли інвестиції скоротилися майже на 8 % [25]. Переважну частину капітальних інвестицій — більш за 80 % — спрямовано в основний капітал (у капітальне будівництво і придбання машин і обладнання), близько 10 % інвестицій спрямовано на поліпшення об'єктів основних засобів (капітальний ремонт, модифікацію, модернізацію). Інші напрями містять у собі придбання і створення інших необоротних матеріальних активів, формування основного стада робочої і продуктивної худоби, придбання нематеріальних активів (у тому числі програмного забезпечення), але вони становлять лише 1–2 % від загального обсягу інвестицій в основний капітал.

Переважає джерелом фінансування є власні кошти підприємств і організацій. Інвестиції за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів скла-

дають менш, ніж 10 % від загального обсягу інвестицій. Кошти іноземних інвесторів складають близько 1 % [26]. Виходячи з цього, можна зробити висновок про недостатню підтримку державою інвестування в основний капітал підприємств, що проявляється в низькому рівні державного фінансування і недосконалій законодавчій базі стосовно іноземних інвестицій.

Отже, якщо розглядати основні засоби Луганського регіону як один з його найцінніших ресурсів, можна виокремити такі тенденції і проблеми, що пов'язані з їх використанням:

збільшення загального обсягу основних засобів регіону;

перерозподіл основних засобів між підприємствами різних видів економічної діяльності в Луганській області;

низький рівень капіталізації підприємств регіону; ріст рівня фондовіддачі основних засобів регіону; високий рівень зносу основних засобів регіону і проблема їх вчасного відновлення;

низький рівень державного фінансування інвестицій в основний капітал суб'єктів господарювання та фінансування за рахунок коштів іноземних інвесторів; недосконала державна підтримка підприємств стосовно оновлення основних засобів та інвестування в основний капітал регіону.

Для вирішення існуючих проблем пропонуються наступні заходи:

систематичне проведення аналізу використання основних засобів регіону для вчасного виявлення проблем або позитивних тенденцій їх використання для подальшого проведення заходів щодо підтримки позитивних тенденцій або ліквідації проблем;

підтримка сільського господарства, сприяння забезпеченню основними засобами державних сільгосп підприємств; раціональне використання сільгоспземель;

зниження фондомісткості за рахунок підвищення обсягів виробництва і продажу продукції через підвищення її якості або оновлення асортименту продукції, що випускається, або випуску нової продукції, що не має аналогів;

підвищення ефективності використання основних засобів і, відповідно, фондовіддачі шляхом більш повного завантаження обладнання і кваліфікованого догляду за його роботою;

запобігання морального і фізичного зносу основних засобів шляхом здійснення вчасного і якісного технічного переобладнання, модернізації або реконструкції виробництва, впровадження нової техніки і технології, удосконалення ремонтного і експлуатаційного обслуговування;

стимулювання підприємств щодо вчасного оновлення основних засобів і технічного переоснащення

промислового виробництва шляхом надання податкових пільг або кредитів із низьким відсотком за умови, що кошти спрямовуватимуться саме на відновлення обладнання і застосування жорстких санкцій при невиконанні умов надання пільг або кредитів;

запуск інвестиційних програм і проектів, які пов'язані з основними засобами.

Таким чином, аналіз наявних даних по Луганській області надав можливість оцінити стан основних засобів регіону, виявити проблеми і тенденції їх використання та надати рекомендації щодо вирішення існуючих проблем і підвищення ефективності використання основного капіталу. Оскільки основні засоби є одним з найважливіших ресурсів регіону, то політика управління формуванням, використанням і відтворенням основного капіталу має бути обов'язковою частиною стратегії підприємств як окремих ланок регіону, що потребує подальшого дослідження, перш за все, в контексті визначення регіональних умов інноваційного оновлення основних засобів.

Література

1. Кузьменко В. Производственно-ресурсный потенциал Украины и эффективность его использования / В. Кузьменко, Т. Шиптенко // Экономика Украины. – 1992. – № 4. – С. 53–61.
2. Дорогунцов С. Инвестиционное обеспечение видтворення основного капіталу в регіонах України / С. Дорогунцов, А. Федорищева // Регіональна економіка. – 2004. – № 3. – С. 159–171.
3. Алымов В. А. Роль основных фондов в преодолении кризисных явлений в экономике градообразующих предприятий шахтерских городов / В. А. Алымов, М. Ю. Денисова // Город, регион, государство: проблемы распределения полномочий : сб. науч. тр. [под ред. В. К. Мамутова]. – Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2003. – С. 12–20.
4. Харитончук О. А. Сушність фінансового забезпечення воспроизводства основных фондов субъектов регионального сектора экономики / О. А. Харитончук // Экономика і організація управління. – 2008. – № 3. – С. 116–127.
5. Бубенко П. Т. Регіональні аспекти інноваційного розвитку : монографія / П. Т. Бубенко. – Харків : НТУ «ХПГ», 2002. – 316 с.
6. Осецький В. Л. Інвестиції та інновації: проблеми теорії та практики : монографія / В. Л. Осецький. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – 412 с.
7. Лемішко О. О. Інвестиції в основний капітал та їх вплив на економіку України / О. О. Лемішко // Фінанси України. – 2007. – № 7. – С. 46–61.
8. Левковська Л. Методологічні принципи і критерії відтворення основного капіталу з урахуванням регіональних особливостей / Л. Левковська // Регіональна економіка. – 2003. – № 2. – С. 65–71.
9. Василенко В. Н. Конкурентоспособность регионов: истоки, оценки и перспективы : монография / В. Н. Василенко, О. Ю. Агафоненко, В. Е. Будяков. – Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 363 с.
10. Інвестиційний портрет області [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Луганської обласної державної адміністрації. – Режим доступу : <http://www.loga.gov.ua/oda/about/department/economy/inv-inn/inv>.
11. Мошенський С. З. Економічний аналіз: підручник / С. З. Мошенський, О. В. Олійник / [ред. Ф. Ф. Бутинець]. – 2-ге вид. – Житомир : ПП «Рута», 2007. – 704 с.
12. Максимов В. В. Економічний потенціал регіону (аналіз, оцінка та використання) : монографія / В. В. Максимов. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2002. – 360 с.
13. Статистичний щорічник Луганської області за 2006 рік / [ред. С. Г. Пілієв]. – Луганськ : Головне управління статистики у Луганській області, 2007. – 406 с.
14. Статистичний щорічник Луганської області за 2008 рік / [ред. С. Г. Пілієв]. – Луганськ : Головне управління статистики у Луганській області, 2009. – 381 с.
15. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 р. № 92 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
16. Рейтинг компаній України [Електронний ресурс] / Аудиторська фірма «Alt». – Режим доступу : <http://alt.com.ua>.
17. Бачевський Б. Є. Відшкодування зносу основних виробничих фондів : навч. посіб. / Б. Є. Бачевський, О. О. Решетняк, І. В. Заблудська. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 176 с.
18. Consumption of fixed capital [Electronic resource] / Wikipedia : the free encyclopedia. – Mode of access : http://en.wikipedia.org/wiki/Consumption_of_fixed_capital
19. Сук П. К. Бухгалтерський облік : навч. посіб. / П. К. Сук, П. Л. Сук. – 2-ге вид. – К. : Знання, 2008. – 507 с.
20. Луганська область [Електронний ресурс] / Фонд регіональних ініціатив. – Режим доступу : <http://www.fri.org.ua/ua/ukraine/100/>.
21. Основные фонды по видам экономической деятельности [Электронный ресурс] / Официальный сайт Федеральной службы государственной статистики Российской Федерации. – Режим доступа : http://www.gks.ru/bgd/regl/b08_11/IssWWW.exe/Stg/d02/14-08.htm.
22. Гунин В. Н. Управление инновациями: 17-модульная программа для менеджеров «Управление развитием организации». Модуль 7 / В. Н. Гунин и др. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 272 с.
23. Morrison, Catherine J. Investment in Capital Assets and Economic Performance : The U. S. Chemicals and

Primary-Metals Industries in Transition / C. J. Morrison // Journal of Business & Economic Statistics, American Statistical Association. – 1993. – vol. 11 (1). – P. 45–60.

24. Capital Asset Planning [Electronic resource] / The official web-site of business software company ORACLE. – Mode of access : [http : //www.oracle.com/appserver/business-intelligence/hyperion-financial-performance-management/docs/hyperion-capital-asset-planning-whitepaper.pdf](http://www.oracle.com/appserver/business-intelligence/hyperion-financial-performance-management/docs/hyperion-capital-asset-planning-whitepaper.pdf).

25. Інвестиції в основний капітал (1995–2008 рр.) [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Головного управління статистики у Луганській області. – Режим доступу : [http : //www.lugastat.lg.ua/sinf/inbud/rinbud.htm](http://www.lugastat.lg.ua/sinf/inbud/rinbud.htm).

26. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу : [http : //ukrstat.gov.ua](http://ukrstat.gov.ua).

Подано до редакції 02.02.2010 р.